

Андалус фатҳи

тўртинчи қисм

[Ўзбекча – Uzbek – الأوزبكي]

Абу Абдуллоҳ Шоший

Тахрир: *Абу Жаъфар Тошкандий*

2014 - 1435

IslamHouse.com

فتح الأندلس

القسم الرابع

« باللغة الأوزبكية »

أبو عبد الله الشاشي

مراجعة: أبو جعفر طشقندي

2014 - 1435

IslamHouse.com

Ўтган суҳбатимизда Мусо ибн Нусайрнинг саъй-харакатлари, Андалус фатҳида дуч келиши мумкин бўлган қийинчиликлар ва Сеута ҳокими насроний Жулиан тақдим қилган маълумотлар ҳақида суҳбатлашган бўлдик. Бу маълумотлар ўта муҳим эди. Лекин шуни айтиб ўтишимиз керак: Андалусни фатҳ қилишни ўртага ташлаган ва унга юриш қилишга қизиқтирган киши, баъзи ғарблик тарихшуносларнинг даъвосича Жулиан эмасди! Юқорида айтгани-миздек, бу фикрни илк олға сурган шахс — бу Пайғамбаримизнинг куёвлари, икки нур соҳиби, учинчи халифа, саҳобий жалил Усмон ибн Аффон разияллоҳу анҳу, ундан сўнг Уқба ибн Нофиъ раҳимаҳуллоҳ эдилар¹. Лекин бу иш ташаб-бускори Мусо ибн Нусайр бўлди. Мусо ибн Нусайр Андалус фатҳини қасд қилиб, Танжер портини фатҳ қилгандан сўнг, кемалар яшаш ва портлар қуришни бошлаб юборган эди. Шу аснода Сеута ҳокими Жулиандан хабар келди, яъни унинг хабари Андалус фатҳига асосий туртки эмас, Мусонинг режасига ёрдамчи бўлганди, холос.

¹Ибн Изарий «Ал-баян ал-муғриб» (1/26, 27), Ҳусайн Муънис «Фажрул Андалус» (54-бет), Абдуллоҳ Анан «Давлатул ислам фил Андалус» (1/20).

Бу ўринда яна бир нуктага тўхталиб ўтсак фойдадан холи бўлмайди, у ҳам бўлса Андалус фатҳида яҳудийларнинг кўмак берган ёки бермаганлиги масаласидир. Ғарб тарихшунос-лари яҳудийларнинг Андалус фатҳида мусул-монларга маълумотлар етказиш билан ёрдам берганликларини таъкидлайдилар, бироқ би-рорта араб ва мусулмон тарих китобларида ёки таҳлилларида буни кўрмайсиз.

Аслида Яҳудийларнинг ёрдам берганлиги ҳақидаги даъволар асоссиздир.

Биринчидан, агар бу иш ҳақиқатда содир бўлганда эди, мусулмон тарихшунослар худди насроний Жулианнинг ёрдамини эътироф қилганидек, уни ҳам айтиб ўтган ва бу маълумот авлоддан авлодга етиб келган бўларди.

Иккинчидан, мусулмонлар Андалус ўлкасида яҳудийлар ҳам бор эканлигини фақат ўша минтақаларни фатҳ қилганларидан кейингина билдилар¹.

¹Лисонуддин ибн Хотиб «Ал-ихатоту фи ахбари ғорнато» (1/101), «Ахбару мажмуъа» (21, 22-бет).

Учинчидан, яҳудийлар мусулмонларга Андалус фатҳида ёрдам берган, деган даъво тарих саҳифаларига қасддан киргизилган. Бу билан (Исломдан йироқ бўлганларнинг назарида) тасаввур қилиш қийин бўлган нусратни, исломий фатҳни қадрини пастлатиш мақсад қилинган.¹ Валлоҳу аълам.

¹Сиржоний «Қиссатул-Андалус» (45-бет).

Андалус сари одим...

Машҳур «Барбате водийси» жанги

Ториф ибн Молик бошлиқ сарийя Андалуснинг шарт-шароитларини ўрганиб қайтганидан сўнг, Мусо ибн Нусайр бир йил тайёргарлик кўрди, кўшин ҳозирлади, ҳарбий юриш режасини ишлаб чиқди, шундан сўнг Торик ибн Зиёд бошчилигида етти минг кўшинни Андалус сари сафарбар қилди. Мусулмон кўшин баҳор мавсумида 711 йил 2 май (ҳижрий 92 йил 5 ражаб) куни¹ Жабал Торик бўғозини кесиб ўтиб, бундан сўнг тарих саҳифаларига «Жабал Торик» номи билан битилган тоғга келиб тушдилар. Жабал Торик бўғози ҳам саркарда Торик ибн Зиёд шарафига қўйилгандир. Европаликлар уни бузиб талаффуз қилиши натижасида «Хибралтар» ёки «Гибралтар»га айланиб

¹Ибнул Асир «ал-Камил фит-тарих» (4/268-бет), Ибн Изарий «Ал-баян ал-муғриб» (2/6), Заҳабий «Тарихул ислам» (6/393), Хусайн Муънис «Мавсуату тарихул Андалус» (1/17-бет).

Роғиб Сиржоний ва баъзи тарихшунослар бу ҳодисанинг шаъбон ойида бўлганини айтишган. Сиржоний «Қиссатул-Андалус» (46-бет), Ал-Мақаррий «Нафхут-тийб» (1/231) га қаранг.

кетган. Бундан олдин бу тоғ «Калпе тоғи», деб аталган эди¹.

Тарихшунос олим Абдуррахмон ал-Ҳажжий, Ибн ал-Кардабусдан нақл қилади: «Мусо ибн Нусайр Торикни сафарбар қилиш чоғида астойдил дуо қилди. Оллоҳга кўз ёшлар билан мусулмон аскарга нусрат беришини сўраб ёлворди»².

Бу ўринда Торик ибн Зиёд бошлиқ аскар фойдаланган кемалар борасидаги баҳсга енгил тўхталиб ўтишни лозим топдик. Бу кемалар аслида кимга тегишли эди? Уларни мусулмонлар ясагандими ёки Сеута ҳокими Жулиан тақдим қилгандими?

Бу масалага қуйидагича жавоб берсак:

- Ўша пайтлар мусулмонлар Шимолий Африкани забт этган ва бу минтақа бир томондан Ўртаер денгизига, бошқа томондан Атлантика океанига туташган эди. Яъни мусулмонлар атрофи сувлик бўлган ўлкани қўлга киритгандан кейин, кемаларни кўпай-тиришга рағбат қилганлари табиий.

¹Ал-Ҳажжий «Тарихул андалус» (49-бет).

²Ал-Ҳажжий «Тарихул андалус» (67, 68-бет).

Чунки денгиз ортида мусулмонлар учун муҳим аҳамият касб қилган Византия империяси, Андалус ва Европа ўлкалари бор эди.

- Мусулмонлар бундан олдин ҳам денгиз орқали жанг олиб борган эди. 46/666-йил Муовия ибн Абу Суфён разияллоҳу анҳу замонида Муовия ибн Ҳудайж Сицилияга ғазот қилди. Бу денгиз орқали уюштирилган илк жанг бўлганди¹.

- Шимолий Африкага волий бўлган Ҳассон ибн Нўъмон даврида (ҳижрий 76–86 - йиллар) Тунисда кема ишлаб чиқарадиган жой бунёд қилинган эди².

- Танжер порти 63/683-йил Уқба ибн Нофё томонидан фатҳ қилинган бўлиб, бу порт кема ишлаб чиқарадиган жойлардан бири эди.

- Ториф ибн Молик беш юз кишилик сарийя билан тўртта кемада Андалус ўлкасига илк бор сафар қилганди. Ториқ ибн Зиёд ўша тўртта кемадан

¹Ибн Холдун «Тариху Ибн Холдун» (1/253), Ибн Изарий «Ал-баян ал-муғриб» (1/16, 17).

²Ибн Абу Дийнор «Ал-муънис фи ахбари ифрикийя ва тунис» (15, 35).

фойдаланиб, етти минг қўшинни денгизнинг торайган қисмидан олиб ўтди. Бу ўринда Жулианнинг кемалари ҳақида гап-сўз бўлмаган, деб хабар берилади “Ахбару мажмуъа” китобида¹.

Ривоятлар Мусо ибн Нусайрнинг бир нечта кемалар ясатиб улгурганига далолат қилади. Тарихшунос Мақаррий шундай дейди: «Мусо Ториқ кетгандан кейин, кема ясашга бел боғлади. Ҳатто у бир нечта кемали бўлди. Беш минг аскарни шу кемаларда Ториққа мадад учун жўнатди. Шунда Ториқнинг аскарлари жами ўн икки мингга етди»².

Баъзи ривоятларда эса, Ториқ ибн Зиёдга кемаларни Сеута ҳокими Жулиан тақдим қилганлиги зикр қилинади³.

Биз юқоридаги ривоятларга асосланиб, Андалус фатҳида фойдаланилган кемаларнинг аксариятини мусулмонларнинг ўзлари ясаган, қолган оз қисми ижарага олинган, Жулиан эса ўша

¹«Ахбару мажмуъа» (16, 17).

²Ал-Мақаррий «Нафхут-тийб» (1/257).

³Ҳимярий «Ровзул миътар» (35-бет), Ибн Изарий «Ал-баян ал-муғриб» (2/6).

кемаларни ижарага олишдагина ёрдам берган¹, десак ҳақиқатга яқинроқ бўлар деймиз.

Жабал Торик тоғига келиб тушган мусулмон аскар Жазиратул Хозро², деб аталган кенг минтақага қараб йўналди. У ерда Торик ибн Зиёд Андалуснинг жанубий минтақаси чегара-чиларига (қўриқчиларига) йўлиқди ва уларга қуйидагиларни таклиф қилди:

- Ё Исломни қабул қиласиз, дўстингиз дўстимиз, душманингиз бизнинг душманимизга айланади ва мамлакатингиз ўз қўлингизда қолади.

- Ё мусулмонларга жизя тўлайсиз, бунда ҳам эга бўлган нарсаларингиз ўз қўлингизда қолади.

- Ё биз билан урушга кирасиз. Мана шу учта йўлдан бирини ихтиёр этасиз.

Шунда минтақа ҳокими Тудмир дарҳол Андалус подшоси Родерикка аҳволни баён қилувчи мактуб йўллади. Родерик ўша пайтлар Андалуснинг пойтахти бўлган Толедо шаҳрида эди. Мактубда қуйидаги жумла ҳам ер олган эди: «Бизнинг еримизга

¹Ал-Ҳажжий «Тарихул андалус» (47, 48, 49-бет).

²Рус. Альхесирас.

шундай бир қавм келдики, улар осмон аҳлиданми ёки ер аҳлиданми билолмадик»¹. Улар мусулмонлардаги каби олижанобликка ҳали бутун тарихлари мобайнида дуч келмаган эдилар. Фараз қилинг, бир давлат босиб олинапти ва уларга зулм қилиш, уларнинг мол мулкини талон-тарож қилиш, бойликларини ўзлаштириш, вайрон қилиш ўрнига учта шартдан бирини танлаш ўртасида ихтиёр берилаяпти. Гарчи Исломни қабул қилмасаларда жия тўласа, ўз ҳокимиятларида қолишдан ташқари душманлардан ҳам ҳимоя қилиниши кафолати берилаяпти! Ҳа, бу ҳукмлар фақат Ислом динидагина бор. Ҳатто Андалус халқи мусулмонларни осмон аҳлиданми ёки Ер аҳлиданми билолмай қолдилар! Улар Оллоҳнинг кўшинларидир,

«Ана ўшалар Оллоҳнинг хизбидирлар. Огоҳ бўлингизким, албатта Оллоҳнинг хизби нажот топгувчидирлар!»²

Ушбу минтақадаги Гот қабиласига мансуб насронийлар мусулмонларни менсимай, ўзлари-ни катта олиб, жанг қилиш йўлини танлади.

¹Ал-Мақаррий «Нафхут-тийб» (1/240).

²Мужодала: 22.

Мусулмонларни Андалуснинг жанубига келгани-дан хабар топган Родерик, опасининг ўғли Бенисио бошчилигидаги кўшинни босқинчи-ларнинг танобини тортиб кўйиши учун жўнатди. Родерик бошида мусулмонларни менсимаган эди.

Жазиратул Хозрода икки тараф ўртасида уруш бошланди. Бу жангда ғалаба гоҳ у томон, гоҳ бу томонга бўлиб турди, уч кун давом этган¹ урушдан сўнг, охир-оқибат Торик ибн Зиёд ғалаба қозонди. Бу жангда насроний аскар бошлиғи Бенисио ўлдирилди². Бундан хабар топган Родерик тепа сочи тикка бўлиб, ғазаб отига минди ва зудликла юз минг³ аскар тўплаб, жанубга томон отланди. Торик ибн Зиёднинг эса атиги етти минг аскарлари бор эди, устига-устак улар орасида отлик суворийлар жуда оз эди. Торик Мусо ибн Нусайрдан ёрдам сўраб мактуб йўллади.

¹Ал-Ҳажжий «Тарихул андалус» (52-бет).

²Ибн Изарий «Ал-баян ал-муғриб» (2/8), Муҳаммад Суҳайл Тоқуш «Тарихул муслимийн фил андалус» (37, 38-бет).

³Ал-Мақаррий «Нафхут-тийб» (1/240), Хусайн Муънис «Фажрул Андалус» (54-бет).

Родерикнинг аскарлари сони борасида ихтилофлар бор, тарих китобларида келган бу ададнинг энг оз миқдори «Тарих ибн Холдун» (4/117)да 40 минг, энг кўп сони «Ровзул миътор» (35-бет)да 600 минг бўлганлиги зикр қилинади.

Шунда Мусо ибн Нусайр Тори́ф ибн Молик бошчилигида беш минг пиёда аскарни Ториққа йўллади¹. Шу билан Ториқнинг лашкари жами ўн икки мингга етди. Ториқ ибн Зиёд жанг учун муносиб макон ахтариб, тарих саҳифаларида «Барбате водийси»² номи билан танилган жойга етиб келди. У бу жойни уруш қилишга энг муносиб маконлигига ишонч ҳосил қилди. Чунки унинг жануб ва шарқ томонида баланд тоғ бўлиб, орқа ва ўнг тараф беҳавотир эди, ушбу тарафлардан бирорта одамзотнинг келиши ўта мушкул. Водийнинг сўл тарафи, яъни ғарби ҳам табиий ҳимояли, унда катта кўл жойлашган. Ториқ ибн Зиёд водийнинг жанубидаги кириш жойига Тори́ф ибн Молик бошчи-лигида кучли аскарни мусулмон кўшиннинг орқа томони ҳимояси учун тайин қилди. Водийнинг фақат шимол томонигина ғаним учун очик қолдирилди...

Мағрур Родерик юз минг кўшинни Барбате водийси томон бошлаб келди. Унинг тоғу тошларда юра оладиган хачирлари ҳам бор эди. Родерик бошида олтин тож, эғнида тиллага бурканган либосла

¹«Ахбару мажмуъа» (17-бет), Ал-Мақаррий «Нафхут-тийб» (1/232).

²Баъзи манбаларда бу жойнинг номи Лукка, Лукқа, Ликка деб зикр қилинади. Сиржоний «Қиссатул-Андалус» (50-бет).

икки (ёки учта) хачирга кўшилган ва тилла билан безалган тахт узра келарди¹. Субҳоналлоҳ! У ҳатто жанг ва уруш дамларида ҳам дунёсидан айрилолмаган ва уни кўз-кўз қилиш билан овора эди.

Бу жанг 711 йил 23 июл (ҳижрий 92 йил 28 рамазон) куни бошланди². Ҳа, рамазон ойида юз берди, ҳақиқатда бу ой рўза, қиём, қуръон, саховат ойи бўлиши билан бир қаторда мужодала, фатҳ ва нусрат ойи ҳамдир.

Икки тарафга назар солган киши мусулмонларга ачиниши табиий. Чунки зоҳиран қараганда бу жангда мусулмонлар сони ўн икки минггина холос, Гот насронийлари эса юз мингдир. Лекин насронийларнинг аҳволи бун-данда ачинарлидир, чунки

«Мана шу икки ғаним (яъни мўминлар билан кофирлар) Раббилари(нинг ҳақ дини) хусусида талашдилар»³.

¹Ибн Изарий «Ал-баян ал-муғриб» (2/7).

²Ал-Мақаррий «Нафхут-тийб» (1/259).

³Ҳаж: 19.

Бу хусуматчиларнинг ўртасида қанчалар катта фарқ бор! Жангга ўз ихтиёри билан чиққан, Оллоҳ йўлида юришни, бу йўлда жонини фидо қилишни, шаҳодатни орзу қилган, жипс тоғлар мисоли, намоздаги сафда тургани каби жанг қилувчи мусулмон тоифа билан, жангга хоҳламай, иложсизликдан, мажбурлаб олиб чиқилган, Оллоҳ йўлида юришлик нималигини тасаввурига ҳам сиғдира олмайдиган, тезроқ оиласи, мол-мулки, маишати ёнига қайтишни орзу қилган тоифа ўртасида ер билан осмончалик фарқ бор.

Шунингдек, мусулмон аскар ғалаба қозонса, ғаниматнинг 4/5 қисми, яъни 80%и аскарларга тақсимланади ва 1/5 қисми байтулмолга қайтарилади. Исломдаги бу ҳукм амирулмўминин Умар ибн Хаттоб разияллоҳу анҳу даврида жорий қилинган. Оллоҳ йўлида чиққан киши ғаниматни эмас, Оллоҳнинг калимасини олий қилиш учун чиқади ва Оллоҳ азза ва жалла унинг қалбига қараб ҳисоб қилади. Бу ўринда айтмоқчи бўлганимиз, бу жангда мусулмонлар ғолиб бўлсалар, ғаниматнинг 4/5 қисмига эга бўлади, аммо Родерикнинг аскар-лари эса ҳеч нарса ололмайди, ўлжанинг ҳаммасига подшоҳ эгалик қилади.

Шундай экан кимга ачиниш керак?! Оллоҳ таоло Ўз китобида шундай дейди:

«Оллоҳ: «Шак-шубҳасиз Мен Ўз пайғамбарларим билан бирга ғолиб бўлурман», деб ёзиб қўйгандир. Албатта Оллоҳ кучли, қудратлидир»¹.

«Ва Оллоҳ ҳаргиз кофирлар учун мўминлар устига йўл бермагай»².

Хуллас калом, икки қўшин орасида бетўхтов саккиз кун қаттиқ жанг бўлди. Жанг ниҳоятда ашаддий тус олди, улкан насронийлар жамоаси мусулмон устига ёпирилиб келарди, лекин мусулмонлар зўр матонатла сабр қилишди.

«Мўминлар орасида ўзлари Оллоҳга берган аҳду паймонларига содиқ бўлган кишилар бордир. Бас улардан (айрим) кишилар ўз аҳдига вафо қилди, (яъни шаҳид бўлди), улардан (айрим) кишилар эса (шаҳид бўлишга) интизордир. Улар

¹Мужодала: 21.

²Нисо: 141.

(мунофикларга ўхшаб Оллоҳга берган аҳду паймонларини) ўзгартирганлари йўқ»¹.

Ибн Изарий бу урушни шундай таъриф-лайди: «Ториқ ғаним қаршисига бор аскарлари билан чиқди, улардан озгина суворийларини ҳисобга олмаганда ҳаммаси пиёда эдилар. Жанг қаттиқ тус олганидан ҳатто бу ҳаётнинг сўнгги лаҳзалари бўлса керак, деган ўйга бордилар»².

Уруш бошланганининг саккизинчи куни оливуш ниҳоялади, Оллоҳ таоло мусулмонларга нусрат бериб, кофирларнинг думини кесди. Насронийларнинг каттаси Родерик жангда ўлдирилди³.

Бу жангни васфлаб, тарихшунос олим Мақаррий шундай дейди: «Жанг рамазондан икки кун

¹Аҳзоб: 23.

²Ибн Изарий «Ал-баян ал-муғриб» (2/7).

³Баъзи ривоят айтилишича, қочиб водийнинг атрофига яшириниб, тўсатдан ҳовузга тушиб кетади ва чўкиб ўлади. «Ал-баян ал-муғриб» (2/7, 8, 9), «Нафхут-тийб» (1/258, 259).

Бошқа бир ривоятда айтилишича эса, шимол томонга қочиб кетади, мусулмонлар билан бўлган бошқа жангда ўлдирилади. Ал-Ҳажжий «Тарихул андалус» (29, 84–85-бет) китобидан нақл қилган, «Тарихул андалус минал-фатҳил исламий ҳатта сукути ғорнато» (57-бет).

қолганда якшанба куни бошланиб, шавволнинг бешинчиси якшанба кунигача саккиз кун узлуксиз давом этди. Сўнгра Оллоҳ мушрикларни мағлуб қилди. Улардан жуда кўпчилик ўлдирилди»¹.

Мусулмонлар бу жангда фақат Оллоҳнинг мадади, сўнгра иймонларининг қуввати билан-гина нусратга эришдилар...

«Барбате водийси» жангининг натижалари

1. Андалус ерларида зулм ва истибдодга якун ясалиб, янги саҳифа — таракқиёт ва ривожланиш саҳифалари очилди.

2. Мусулмонлар беҳисоб ғаниматларни қўлга киритди. Улар ичида энг муҳими от-уловлар бўлиб, жангдан кейин мусулмон қўшиннинг аксариятини ташкил қилган уловсиз аскарлар уловга эга бўлиб олдилар².

¹Ал-Мақаррий «Нафхут-тийб» (1/259).

²Ал-Мақаррий «Нафхут-тийб» (1/261), «Ахбару мажмуъа» (10-бет), Хусайн Муънис «Фажрул Андалус» (72, 75-бет).

3. Жангга киришларидан олдин мусулмон кўшин ўн икки минг эди, жангдан кейин тўққиз минг қолишди. Яъни уч минг шаҳид бердилар¹, илгари мусулмонлар қадам босмаган Андалус ерлари муборак қонлар — шаҳидлар қони билан суғорилди. Оллоҳ шаҳодатларини қабул этсин! Ҳа, Ислом оламга, шу жумладан бизга осонгина етиб келмаган, балки мана шу каби фидокор-ликлар ортидан келган!

Кемалар ёндирилгани ҳақиқатми?

Барбате водийси жангидан кейинги ҳодисаларга киришдан олдин, эътиборга лойиқ бир масала — кемаларнинг ёндирилганлиги ёки ёндирилмаганлиги масаласига тўхталиб ўтишни мақсадга мувофиқ, деб билдик. Бу масала устида Ислом тарихи ва Ғарб тарихида кўп мунозаралар бор. Унга кўра, «Гориқ ибн Зиёд Барбате водийси жангидан олдин мусулмон аскарни жангга рағбатлантириб, барча кемаларга ўт кўйган ва кўшинга: Ортингизда денгиз, қаршингизда ғаним турибди. Шундай экан, қилич билангина нажот топасиз, деган», дейилади. Баъзи тарихчилар бу

¹Ал-Мақаррий «Нафхут-тийб» (1/259), Хусайн Муънис «Фажрул Андалус» (75-бет), Мухаммад Сухайл Токуш «Тарихул муслимийн фил андалус» (80-бет).

ривоятни тасдиқ қилсалар, бошқалари инкор қиладилар¹. Бизнинг наздимизда, бу ривоят мутлақо асоссиз бўлиб, Ислом тарихига қасддан киргизилган ботил ривоятлар жумласидандир.

Бу ривоятни қуйидаги сабабларга биноан рад этамиз:

Биринчи: Бу ривоят санад жиҳатдан саҳиҳ саналмайди. Зеро Исломда ривоятлар фақат ишончли кишилардан қабул қилинади (илмур-рижол, илмул-жарҳ ват-таъдийл каби илмлар орқали ўрганилади). Бу ривоят эса ишончли ва таянса бўладиган Ислом тарихига оид китобларда ворид бўлмаган, фақат ғарб тарих китобларида ривоят қилинган. Бу воқеани зикр қилган мусулмон тарихшунослар ҳам ўшалардан нақл қилишган.

Иккинчи: Бордию, Торик ибн Зиёд кемаларни ёққани тақдирда, бу иш Мусо ибн Нусайр ёки халифа Валид ибн Абдулмалик томонидан рад қилинган ёки Мусо ибн Нусайр билан Торик ўртасида ўзаро

¹Бу ривоятни содир бўлганлиги ушбу китобларида зикр қилинган: «Тарихул Андалус» (46-бет), «Ровзул миътар» (75-бет), «Нафхуг-тийб» (1/258), «Давлатул ислам фил Андалус» (1/48, 49).

сўзлашув бўлиб ўтган ёки ўша замон уламоларининг бу ҳодисанинг жоиз, ё ножоизлигига тааллуқли фатво ва сўзлари келган бўларди. Лекин бу ҳодисани ўз китобларида зикр қилган тарих-шунос олимлар юқорида ишора қилганлари-миздан бирортасига тааллуқли нарса келтир-маганлари, бу ҳодисанинг ҳақиқатлигига катта шубҳа уйғотади.

Учинчи: Ғарб тарих китоблари бу ҳодиса-ни тарқатишга қаттиқ ҳаракат қиладилар. Чунки улар бу маъракада юз минг суворий насроний аскар ўз юрти, ўлан тўшагида, ўзларидан сал бўлмаса ўн баробар кам бўлган ўн икки минг пиёда мусулмонлардан мағлуб бўлганини изоҳлашга ожизлик қиладилар. Шу юздан ғарблик таҳлилчилар, Торик ибн Зиёд кемаларга ўт кўйиб, аскарни ноилож бир аҳволга кўйди. Ортларида денгиз, олдиларида ғаним, орқага қочса чўкиб ўлади, олдинга юрса душман қиличидан ўлади. Ҳар икки ҳолатда ҳам қаршиларида ўлим турибди, улар мажбур, ҳаёт-мамот учун жон-жаҳдлари билан жанг қилиб, ғолиб бўлдилар. Агар кемалари бўлганда ортларига қочиб кетган бўларди, дейдилар. Бу тарихчи ва таҳлилчилар Оллоҳ таоло Ўз китобида баён қилган исломий қоидани қаердан билсинлар! Бу қоида:

**«Қанчадан-қанча кичкина гуруҳлар
Оллоҳнинг изни билан катта гуруҳлар устидан
ғалаба қилган. Оллоҳ сабр қилгувчилар билан
биргадир»¹.**

Воқеликда Ислом тарихига назар солган киши оз сондаги аскар, катта қўшинлар устидан ғолиб келгани табиий ҳол эканига гувоҳ бўлади. Ҳатто аксарият жангларда шундай бўлган, яъни мусулмонлар оз бўлиб, кўп сонли кофирлар устидан нусратга эришганлар. Аксинча, сонда кўп бўлган кезде кўпликларига мағрур бўлиб қолиб мағлуб бўлганлар.

«Оллоҳ сизларни кўп ўринларда ғолиб қилди. Ҳунайн (Макка билан Тоиф ўртасидаги бир водий) кунини (эсланглар)! Ўшанда сизларни кўп эканлигингиз мағрур қилиб қўйган эди, аммо у (яъни, саноғингизнинг кўплиги) сизларни ҳеч нарсадан беҳожат қила олмади (қутқариб олмади) ва сизларга кенг ер торлик қилиб қолди, сўнг юз ўгирган ҳолингизда чекиндигиз!»²

¹Бақара: 249.

²Тавба: 25.

Бундан кўринадики, ғарбликлар мусулмонлар фақат маълум (нодир) вазиятлардагина ғалаба қозонади, уларнинг муваффақиятлари табиий ҳол (илоҳий мададланган) эмас, дея хабар тарқатишга ҳарис бўлишади.

Тўртинчи: Мусулмонларни кемаларни ёқиш билан жангга рағбатлантиришга ҳожат йўқ эди, зотан, улар дунёнинг нариги четига сайр қилгани эмас, Оллоҳнинг йўлида жанг қилгани, шу йўлда жонларини фидо қилгани боргандилар.

Яна баъзилар, бу ҳодисани форс қўшини Яманга ҳужум қилганда, форс лашкарбошиси аскарларни жангга ғайратлантириш учун кемаларга ўт қўйганига ўхшатишади.

Форс сардори томонидан бундай иш содир бўлган бўлса бордир, чунки улар ихтиёрий жанг қилмаган, аксарият ўринда жангга мажбурланганлар. Мисол тариқасида машҳур Затус-саласил жангини олайлик, унда кофирлар мусулмонларга қарши жанг қилишга занжирлар билан боғлаб мажбур қилинган эди. Аммо Оллоҳ йўлида жонини фидо қилишга шавқланиб турган мусулмон аскарни, кема-ларни ёқиш билан шавқлантиришга нима ҳожат бор?!

Бешинчи: Ториқ ибн Зиёд каби мохир қўмондонга кемаларни ёқиб, орқага қайтиш йўлини барбот қилиши ҳечам муносиб эмас. Агар мағлуб бўлганда нима қилган бўларди? Енгилмаган тақдирда ҳам мусулмонлар маълум вақтдан кейин ортга қайтиши табиий ҳол эдику. Улар Оллоҳ таолонинг қуйидаги ояти карима-сини билган ҳолларида ортга ўгирилишлари мумкин эдими?!

«Эй мўминлар, кофирларнинг ҳужуми-га дуч келганингизда, уларга орқа ўгирманг-лар (яъни қочманглар). Кимки ўша (уруш) кунда жанг йўсинини ўзгартириш ёки бошқа бир гуруҳ (мусулмонларга) қўшилиш-дан ташқари ҳолатда, уларга (кофирларга) орқа ўгириб қочса, бас, у Оллоҳ тарафидан ғазаб билан кетибди ва унинг жойи жаҳаннамдир. Нақадар ёмон оқибат-а!»¹

Бу ўринда зикр қилинган истисно фақатгина жанг йўсинини ўзгартириш ёки бошқа бир мусулмонлар гуруҳига қўшилишдан иборатдир. Шунга биноан мусулмонлар чеки-ниб, Шимолий Африкадаги мусулмонларга қўшилишлари жоизлиги келиб чиқади. Ториқнинг бу йўлни йўққа чиқариши

¹Анфол: 15, 16.

мантиққа тўғри келмайди. Шу билан бирга агар бу ходиса рўй берганда ҳам, ўша даврнинг мусулмон ҳокимлари ва уламолари бунга сукут қилишлари мумкин эмасди-ку!

Олтинчи: Ториқ ўша кемаларининг ҳаммасига эга эмасди, уларнинг бир қисми Сеута ҳокими Жулиандан ижарага олинганди¹. Ижара-га олинган кемалар вақти келиб ўз соҳибига қайтарилиши лозим бўлиб, Ториқ ибн Зиёд бировнинг мулкини ёқишга ҳаққи йўқ эди.²

Хуллас калом, кемаларни ёндириш ҳақи-даги хабарлар Андалус фатҳини ва мусулмон-ларнинг зафарини арзимас, паст қилиб кўрсатиш учун тарқатилган уйдирмадир, валлоҳу аълам.

¹Ибн Изарий «Ал-баян ал-муғриб» (2/6), Ҳимярий «Ровзул миътар» (35-бет).

²Сиржоний «Қиссатул-Андалус» (58, 59, 60-бет), Ал-Ҳажжий «Тарихул андалус» (62-бет).

Ториқ ибн Зиёднинг навбатдаги қадами

Ториқ ибн Зиёд Барбате водийси ғалабасидан кейин фурсатни бой бермасдан қолган жойларни ҳам ишғол қилишни энг тўғри йўл, деб билди. Бу қуйидагилар билан изоҳланади:

- Ториқ Барбате водийси жангида уч минг аскарини йўқотган бўлсада, мусулмон аскар руҳан анча тетик ва кўтаринки кайфиятда эди, зеро салкам ўн баробар кўп ва аскарий устун ёвни ер тишлатгандилар. Курашда йиқитган кишининг руҳияти қандай бўлиши ҳаммага аён.

- Андалус насронийлари эса, руҳан тушкунликда ҳамда мусулмонларга қарши туришга мадори қолмаган эди.

- Мусулмонларнинг ғалабага эришгани-дан хабар топган Мағриб ва Шимолий Африка халқларидан ихтиёрий жангарилар Ториқнинг сафига

келиб кўшила бошлади. Торик аскарининг адади яна кўпайди¹.

- Золим, мустабид Родерикнинг зулмидан қутулган халққа ҳақ, адолат, эзгулик дини-Ислом динини еказишнинг айни замони эди.

- Шунингдек, Гот насронийларининг мағлубиятидан насроний Жулиан фойдаланиб қолиши, мамлакатга ўзи ҳоким бўлишга ҳаракат қилишни истаб қолиши ҳам эҳтимолдан холи эмасди.

Шуларни эътиборидан қочирмаган Торик ибн Зиёд исломий фатҳни давом эттириш учун шимолга, ўша вақтлар Андалуснинг пойтахти бўлган Толедо шаҳрига йўл олди...

Хўш, Толедоликлар уни қандай қарши олдилар? Бу воқеалар билан келаси суҳбат-ларимизда танишамиз, иншаоллоҳ...

Валлоҳу таъала аъламу...

¹Ал-Мақаррий «Нафхут-тийб» (1/259), Хусайн Муънис «Фажрул Андалус» (72-бет).